

FILM NA PODSTAWIE KSIĄŻKI ARKADEGO FIEDLERA „DYWIZJON 303”

PIOTR
ADAMCZYK

MACIEJ
ZAKOŚCIELNY

CARA
THEOBOLD

ANTONI
KRÓLIKOWSKI

ANNA
PRUS

JAN
WIECZORKOWSKI

HISTORIA PRAWDZIWA

DYWIZJON 303

REŻYSERIA DENIS DELIĆ

31 SIERPNIA W KINACH

MATERIAŁY EDUKACYJNE – HISTORIA

PATRONAT NARODOWY PREZYDENTA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ANDRZEJA DUDY
W STULECIE ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI
nad premierą filmu fabularnego
„Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

MINISTER
EDUKACJI
NARODOWEJ

Komitet Honorowy –
Minister Edukacji Narodowej Anna Zalewska
Uroczysta premiera filmu „Dywizjon 303. Historia
prawdziwa” uzyskała honorowy patronat Ministra
Edukacji Narodowej.

*„Biuro Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej z całym przekonaniem
rekomenduje film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” do wykorzystania w procesie
dydaktycznym w klasach 7-8 szkoły podstawowej, a także w szkołach średnich
na poziomie licealnym, na lekcjach języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie.”*

– dr Władysław Bułhak, Główny specjalista w BBH

MATERIAŁY EDUKACYJNE do filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” reż. Denis Delić

*„Nigdy w dziejach ludzkich konfliktów
tak wielu nie zawdzięczało tak wiele tak nielicznym”.*

Te pamiętne słowa wypowiedział Winston Churchill o pilotach walczących w obronie nieba nad Anglią w 1940 roku. Wśród „tak nielicznych” byli również polscy piloci i mechanicy służący w dywizjonach samolotów myśliwskich, które pokonały niemiecką Luftwaffe. Zdaniem wielu historyków był to jeden z przełomowych momentów II wojny światowej. Nie panując w powietrzu, armia III Rzeszy nie zdecydowała się na inwazję Wielkiej Brytanii – niezatopialnego „lotniskowca” u wybrzeży zajętej przez Niemcy Europy, skąd startowały samoloty bombardujące niemieckie miasta i ośrodki przemysłowe, skąd wreszcie wypłynęła aliancka flota inwazyjna w 1944 roku.

Wśród dywizjonów myśliwskich w 1940 r. najsukcesowniej, a przez to najsławniejszym okazał się polski Dywizjon 303. Jego piloci, początkowo niedoceniani przez Anglików, pokazali swój kunszt i determinację, w walny sposób przyczyniając się do zwycięstwa w powietrznej Bitwie o Anglię. Dowodem tego mogą być słowa Hugh Dowdinga, dowódcy lotnictwa brytyjskiego w 1940 roku, który powiedział: „Gdyby nie wspaniałe polskie dywizjony i ich bezprzykładne bohaterstwo, wahałbym się twierdzić, że wynik bitwy byłby taki sam”.

Wokół dokonań pilotów Dywizjonu 303 zaczęła kształtować się legenda, będąca dla Polaków źródłem otuchy dawniej i powodem do dumy współcześnie. Powstawaniu jej sprzyjało ukazanie się jeszcze w latach wojny książki Arkadego Fiedlera „Dywizjon 303”, jednej z najczęściej wydawanych polskich publikacji.

O uznaniu dla wielkiego wkładu Polaków w zwycięskiej Bitwie o Anglię świadczy to, że wydarzenie znalazło się w podstawie programowej nauczania historii w szkole podstawowej. Wartość książki Arkadego Fiedlera podkreślili natomiast autorzy podstawy programowej nauczania języka polskiego, wpisując ją do zestawu szkolnych lektur.

O Dywizjonie 303 trzeba więc uczyć, ale przede wszystkim uczyć warto!

Sposobem na podniesienie atrakcyjności zajęć z uczniami może być film „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” w reżyserii Denisa Delicia. Inspiracją dla autorów filmu była książka Arkadego Fiedlera.

Seans w kinie to dla młodych ludzi okazja do zobaczenia filmowej wizji dokonań polskich lotników, ich męstwa i rozterek. Dzięki świetnym efektom specjalnym oraz wykorzystaniu autentycznych samolotów z lat II wojny światowej film ma atrakcyjną formę wizualną, którą mogą zaakceptować nawet wybredni gracze lotniczych gier komputerowych.

Poniżej przedstawiamy Państwu kilka propozycji metodycznych prowadzenia zajęć z uczniami w oparciu o wspólne obejrzenie filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”. Są to scenariusze lekcji historii i języka polskiego. Dla uczniów klas VIII szkoły podstawowej uczestniczenie w takich zajęciach będzie formą realizacji podstawy programowej. Dla ich starszych i młodszych kolegów – okazją do poznania pasjonującego fragmentu polskiej historii. Każdy ze scenariuszy składa się z dwóch części. Pierwsza to zajęcia przed obejrzeniem filmu, będące wprowadzeniem do tematu, służące rozbudzeniu zainteresowania uczniów i wskazaniu wątków, na które warto aby zwrócili uwagę podczas projekcji kinowej. Druga część poświęcona jest omówieniu z uczniami ich wrażeń oraz rozwinięciu szczegółowych wątków wskazanych wcześniej.

W proponowanych scenariuszach została wykorzystana idea nauczania dialogicznego – nauczyciel prowadzi rozmowę z uczniami, poprzez pytania zachęcając ich do poszukiwania, refleksji i formułowania samodzielnych wniosków. Zaproponowaliśmy także skorzystanie z idei „nauczania odwróconego”, kiedy to uczniowie przed zajęciami samodzielnie poszukując różnych informacji, poznają wskazane przez nauczyciela treści, a na zajęciach następuje ich omówienie i formułowanie wniosków.

Ponieważ wyposażenie szkół w projektory i tablice multimedialne jest coraz lepsze, zaproponowaliśmy wzbogacenie scenariuszy w materiał multimedialny: prezentację z fragmentami filmu, z wypowiedziami: Marka Fiedlera (syna Arkadego Fiedlera) oraz aktorów grających w filmie.

Oczywiście poniższe scenariusze to zapis pewnych pomysłów, których właściwa realizacja będzie zależała od preferencji nauczycieli oraz zainteresowań i możliwości ich uczniów, a także technicznego wyposażenia klasopracowni.

Życzymy powodzenia!

MATERIAŁY EDUKACYJNE do filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

reż. Denis Delić

HISTORIA

Temat: „Za wolność naszą i waszą”

Opis:

Lekcja historii o Polakach walczących poza granicami kraju w obronie jego wolności i wolności innych narodów. Lekcja może przebiegać w formie „lekcji odwróconej”.

Przebieg zajęć:

Lekcja przed obejrzeniem filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Na początku lekcji zapisz na tablicy hasło „Za wolność naszą i waszą”.

Zapytaj uczniów:

- Czy znaliście wcześniej to hasło?
- O co może w nim chodzić?
- Kto i kiedy je głosił?

Wyjaśnij, że:

„Za wolność naszą i waszą” to hasło z okresu powstania styczniowego. Jest to skrócona wersja napisu na sztandarze z manifestacji w Warszawie 25 stycznia 1831 r. popierającej rosyjskich rewolucjonistów, którzy wystąpili przeciwko carowi. W pełnej wersji napis brzmiał: „W imię Boga za naszą i waszą wolność”. Później znalazł na sztandarach oddziału Józefa Bema na Węgrzech w czasie powstania węgierskiego przeciwko Cesarstwu Austriackiemu w 1848 r. Do hasła tego odwoływali się również w czasie II wojny światowej polscy żołnierze walczący na Zachodzie oraz Wschodzie. Inskrypcja „Za naszą i waszą wolność my żołnierze polscy oddaliśmy Bogu ducha, ciało ziemi włoskiej, a serca Polsce” znajduje się na Polskim Cmentarzu Wojennym na Monte Cassino.

Porozmawiaj z uczniami o ich opiniach na temat walki o wolność swoją i innych. Możesz ich również zapytać:

- Na ile jest dla was ważna wolność?
- Co sądzicie o walce o wolność?
- Na ile jest ważna dla was „nasza wolność”, czyli wolność was samych, innych mieszkańców Polski, całego państwa?
- Na ile jest ważna dla was „wasza wolność”, czyli wolność innych ludzi, grup, społeczności, narodów?
- Jaki jest sens walki „za naszą i waszą wolność”?
- Co myślicie na temat tych, którzy walczą „za naszą i waszą wolność”?
- Jak można walczyć „za naszą i waszą wolność”?

Zwróć uwagę, że w historii XIX, XX, a nawet XXI wieku zdarzyło się Polakom wspierać grupy, narody, państwa walczące o swoją wolność. Możesz zaproponować chętnym uczniom przygotowanie projektu, w którym przedstawia takie historie (więcej o tym w części Projekty edukacyjne).

Wyjaśnij, że także obcokrajowcy, walczyli o wolność Polski. Zapytaj:

- Jakie znają przypadki, gdy to obcokrajowcy walczyli w Polsce „za naszą i waszą wolność”?

Przedstaw uczniom godło 7 Eskadry Bojowej im. Tadeusza Kościuszki, nie informując, jaką jednostkę opisuje. Wykorzystaj projektor multimedialny/tablicę multimedialną. Możesz też rozdać uczniom odpowiednią liczbę kserokopii.

Wyjaśnij, że w lotnictwie polskim (i nie tylko) istniał i istnieje zwyczaj używania przez jednostki wojskowe charakteryzujących je znaków. Znaki te nawiązują często do historii tych jednostek. Znak, który przedstawiasz jest godłem polskiej jednostki lotniczej z 1919 r.

Zapytaj:

- Jakie elementy tworzą ten znak?
- Jaka historia może się kryć za tymi elementami?

Wyjaśnij, że:

Jest to godło 7 Eskadry Lotniczej im. Tadeusza Kościuszki, która brała udział w wojnach o ustalenie wschodnich granic II Rzeczypospolitej w okresie od 1919 – 1920 r. W eskadrze prócz Polaków służyli także Amerykanie. Początkowo było to ośmiu pilotów amerykańskich, potem przybyli kolejni ochotnicy. W sumie służyło w niej blisko dwudziestu Amerykanów. Inicjatorem zorganizowania grupy amerykańskich pilotów był Merian C. Cooper, który po zakończeniu wojny stał się jedną z najbardziej wpływowych postaci w Hollywood; w 1933 r. wyreżyserował m.in. film „King Kong”. Merian C. Cooper organizując grupę pilotów amerykańskich, nawiązywał w ten sposób do historii rodzinnej. Jego przodek walczył u boku Kazimierza Pułaskiego w wojnie o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Sławnym Polakiem, który miał znaczący udział w zwycięstwie w tej wojnie, był Tadeusz Kościuszko. Stąd nazwa jednostki lotniczej, w której służyli Amerykanie oraz jej znak: czapka krakuska, kosy (nawiązanie do powstania kościuszkowskiego) na tle białych i czerwonych pasów oraz niebieskich gwiazd pochodzących z flagi Stanów Zjednoczonych Ameryki. 7 Eskadra Lotnicza im. Tadeusza Kościuszki w 1928 roku została przemianowana na 111 Eskadrę Myśliwską, która we wrześniu 1939 roku broniła Warszawy przed nalotami niemieckich bombowców.

Następnie pokaż uczniom kadr z filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”. Wyjaśnij, że przedstawia on aktora wcielającego się w rolę Jana Zumbacha (nazywanego przez kolegów Donaldem, polskiego pilota z lat II wojny światowej) w kabinie samolotu. Tuż poniżej sylwetki pilota, na poszyciu samolotu widnieje znak, który została przedstawiony uczniom na początku lekcji. Godło 7 Eskadry Lotniczej im. Tadeusza Kościuszki i 111 Eskadry Myśliwskiej stało się także godłem Dywizjonu 303 sformowanego w Anglii w 1940 r. Dywizjon 303 stał się jedną z najsilniejszych jednostek lotniczych walczących w czasie Bitwy o Anglię.

Wyjaśnij, że uczniowie wkrótce obejrzą film o polskich pilotach z tego dywizjonu walczących za „naszą i waszą wolność” w tej bitwie. Ich zadaniem będzie zwrócenie uwagi na to:

- Jakimi motywami kierowali się Polacy?
- Jak zmieniał się stosunek angielskich wojskowych do polskich pilotów?
- Jakie czynniki miały na to wpływ?

Poleć także, aby uczniowie zebrali informacje na temat samej Bitwy o Anglię (kiedy miała miejsce, na czym polegała jej specyfika, jakie cele stawiały sobie strony w niej uczestniczące oraz jakie były jej rezultaty?).

Materiały pomocnicze:

Oznaka 7 Eskadry Lotniczej
im. Tadeusza Kościuszki

Źródło: <https://commons.wikimedia.org/>

Fotos z filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Lekcja po obejrzeniu filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Zajęcia zacznij od rozmowy z uczniami o ich wrażeniach z filmu:

- Co wam szczególnie się podobało?
- Na co zwróciliście uwagę?
- Jak oceniacie poszczególne elementy filmu (np. grę aktorów, zdjęcia, reżyserię, przedstawioną historię, efekty specjalne)?

Poleć, aby uczniowie przedstawili zebrane przed zajęciami informacje na temat Bitwy o Anglię. Następnie przejdź do tematu Polaków walczących za „wolność naszą i waszą”.

Poproś o odpowiedzi na pytania postawione na zajęciach poprzedzających pokaz filmu (jakimi motywami kierowali się Polacy, jak zmieniał się stosunek angielskich wojskowych do polskich pilotów, jakie czynniki miały na to wpływ?).

Zwróć uwagę, że Hugh Dowding, głównodowodzący lotnictwem brytyjskim w 1940 r., powiedział:

„Gdyby nie wspaniałe polskie dywizjony i ich bezprzykładne bohaterstwo, wahałbym się twierdzić, że wynik bitwy byłby taki sam”.

(cytowane za: T. Ginter, Nie tylko Dywizjon 303, wyd. IPN, 2016 r., publikacja towarzysząca wydaniu puzzli)

Zaproponuj uczniom dyskusję o postawach polskich żołnierzy. Zapytaj:

- Co o nich myślicie?
- Co czujecie, gdy myślicie o tych postaciach?
- O co chcielibyście ich zapytać?

W ostatniej części zajęć zaproponuj uczniom krótką inscenizację konferencji prasowej z pilotami po pierwszym zwycięskim locie Dywizjonu 303. Spośród uczniów wybierz trzech lub czterech „pilotów” (będą grać rolę najsławniejszych pilotów tej jednostki, np. Jana Zumbacha, Witolda Urbanowicza, Witolda Łokuciewskiego). Pozostali uczniowie będą zadawać im pytania jako dziennikarze brytyjskich gazet.

Temat: Przełomowe momenty historii

Opis:

Lekcja historii na temat przebiegu oraz znaczenia bitwy o Anglię oraz udziału w niej polskich żołnierzy. Lekcja może przebiegać w formie „lekcji odwróconej”.

Przebieg zajęć:

Lekcja przed obejrzeniem filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Zwróć uwagę, że czasem ludzie mówią o tzw. przełomowych momentach w ich życiu.

Przedyskutuj z uczniami ich odpowiedzi na pytania:

- Czym wyróżniają się przełomowe momenty?
- Dlaczego są przełomowe?
- Co było lub może być takim przełomowym momentem w ich życiu?

Zapytaj:

- Gdyby przyszło wam opisać taki przełomowy moment, jakie informacje warto wówczas podać?

Zwróć uwagę, że podobnie jak pewne sytuacje, podejmowane decyzje, dokonywane wybory mogą zadecydować o dalszym przebiegu ich życia, tak i przełomowe momenty zdarzają się w losach całych społeczności, państw, a nawet cywilizacji.

Poproś, aby odwołując się swojej wiedzy historycznej wskazali takie momenty w dziejach Polski i/lub Europy. Wyjaśnij, że historycy analizujący przebieg II wojny światowej jako jeden z momentów przełomowych, w których zadecydowały się losy uczestniczących w niej narodów, wskazali Bitwę o Anglię.

Wyjaśnij, że wydarzenia określane mianem Bitwy o Anglię będą tematem następnych zajęć.

Jednym z najślawniejszych wypowiedzi o tej Bitwie były słowa Winstona Churchilla:

„Nigdy w dziejach ludzkich konfliktów tak wielu nie zawdzięczało tak wiele tak nielicznym”.

(Fragment przemówienia z 20 sierpnia 1940 r.)

Zapytaj uczniów:

- Na jakie pytania warto odpowiedzieć, przygotowując się do analizy przełomowego momentu w dziejach II wojny światowej?

Poleć, aby uczniowie zapisali swoje propozycje na tablicy. Zadbaj o to, by pamiętali o:

- wskazaniu uczestników tej bitwy,
- ich celów,
- sposobów, w jaki chcieli te cele osiągnąć,
- przebiegu podejmowanych przez nich działań,
- rezultatów tych działań,
- czynników mających wpływ na skuteczność tych działań.

Wyjaśnij, że zadaniem uczniów będzie przygotowanie tych informacji. Uczniowie będą pracować w kilkusobowych zespołach. Zespołom przydziel zadania:

1. Przedstawienie uczestników bitwy (dowódcy), ich sił (np. liczba samolotów, ich jakość, zastosowane technologie) oraz celów (co chcieli osiągnąć w krótszej perspektywie, jakie były ich długofalowe cele).
2. Przedstawienie przebiegu działań (etapy bitwy o Anglię).
3. Przedstawienie rezultatów działań oraz czynników mających wpływ na ich kształt.

Każde z zadań może być wykonywane przez dwa lub więcej zespołów (w zależności od liczby uczniów w klasie). Jako źródło informacji uczniowie mogą wykorzystać podręcznik, publikacje oraz strony internetowe wskazane w ostatniej części materiałów.

Swoje ustalenia zespoły mają przygotować w formie prezentacji multimedialnej, mogą także znalezione informacje udostępnić kolegom i koleżankom, korzystając np. z aplikacji Paddlet, przygotowując specjalne tablice. Prezentacja efektów pracy grup nastąpi na zajęciach po obejrzeniu filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”, opowiadającego o losach grupy uczestników Bitwy o Anglię.

Wyjaśnij, że zadaniem uczniów w czasie oglądania filmu będzie zwrócenie uwagi na to, w jakim stopniu treści filmu nawiązują do zgromadzonych przez nich informacji.

Lekcja po obejrzeniu filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”

Zajęcia zacznij od rozmowy z uczniami o ich wrażeniach z filmu:

- Co wam szczególnie się podobało?
- Na co zwróciliście uwagę?
- Jakich doświadczyliście emocji?

Następnie przejdź do tematu Bitwy o Anglię.

- Jak zostało wyjaśnione znaczenie tej Bitwy w filmie?
- Jakie informacje na jej temat były przedstawione w filmie?
- Jak ma się wizja twórców filmu do tego, czego dowiedzieliście się, przygotowując się do tych zajęć?

W dalszej części zajęć poproś, aby poszczególne zespoły zaprezentowały swoje ustalenia. Po każdej prezentacji uczniowie mogą zadawać pytania jej autorom. W ostatniej części zajęć zaproponuj uczniom dyskusję wokół odpowiedzi na pytania:

- Na ile wydarzenia bitwy o Anglię zasługują na miano przełomowego momentu II wojny światowej?
- Jaki był, waszym zdaniem, wkład polskich dywizjonów lotniczych w przebieg tego wydarzenia?
- Co myślicie o wysiłku polskich żołnierzy biorących udział w Bitwie o Anglię?

Multimedia:

Zdjęcie archiwalne
pilotów Dywizjonu 303

Fotos z filmu „Dywizjon 303.
Historia prawdziwa”

Projekty edukacyjne:

Uczniom szczególnie zainteresowanym tematami związanymi z filmem i opowiedzianą w nim historią można zaproponować realizację projektów edukacyjnych. Ich rezultatem mogą być plansze, prezentacje multimedialne, strony www zawierające zebrane przez uczniów informacje: zdjęcia, grafiki, rysunki, krótkie teksty.

■ **Nie tylko 303 – Polskie dywizjony lotnicze w latach II wojny światowej na Zachodzie:** uczniowie przedstawiają informacje na temat losów (kiedy i gdzie powstały, kto wchodził w ich skład, czym się charakteryzowały) i dokonań pozostałych polskich jednostek lotniczych walczących w ramach Polskich Sił Zbrojnych.

■ **Polskie Asy – ich dzieje wojenne i powojenne najlepszych polskich pilotów wojskowych:** uczniowie prezentują sylwetki (kiedy i gdzie walczyli, czym się wykazali, co działo się z nimi po wojnie, jakimi cechami się charakteryzowali) np. Jana Zumbacha, Witolda Urbanowicza, Stanisława Skalskiego i Eugeniusza Horbaczewskiego.

■ **Polacy walczący „za wolność naszą i waszą” w XX-XXI wieku:** realizatorzy mogą np. przygotować informacje (kim byli, jakie były ich losy, dlaczego zdecydowali się na walkę) o Polakach walczących w Afganistanie z siłami ZSRR w latach 80 – tych.

■ **Samoloty w filmie „Dywizjon 303”:** zadaniem realizatorów będzie sporządzenie plansz informujących o historii i parametrach samolotów, które pojawiają się na ekranie.

Wybrane lektury:

■ A. Ares, *303 wzloty i upadki. Awanturnicze losy bohaterów bitwy o Anglię*, wyd. Czerwone i Czarne, 2016

■ R. Gretzyngier, W. Matusiak, *Udział Polaków w Bitwie o Anglię*, Biuletyn IPN, nr 8–9 (129–133), 2011

■ John A. Kent, *Polacy są najlepsi. Wspomnienia kanadyjczyka z Dywizjonu 303*, wyd. Bellona, 2017

■ R. King, *Dywizjon 303. Walka i codzienność*, wyd. Sekrety Historii, 2014

■ L. Olson, S. Cloud, *Sprawa honoru. Dywizjon 303 Kościuszkowski*, wyd. Marginesy, 2018

■ J. Zumbach, *Ostatnia walka*, wyd. Bellona, 2016

Filmy dokumentalne:

■ *„303”*, reż. Tomasz Magierski, rok prod. 2016

■ *„Ci cholerni cudzoziemcy”* (Bloody foreigners), odcinek 2. „Nieopowiedziana bitwa o Anglię” (Untold Battle of Britain), reż. Carl Hindmarch, rok prod. 2010

Na zajęciach z uczniami towarzyszącymi oglądaniu filmu „Dywizjon 303” warto wykorzystać także dwa wydawnictwa Instytutu Pamięci Narodowej:

■ **303.** Gra planszowa dla dwóch osób. Jeden z graczy dowodzi lotnictwem broniącym Wielkiej Brytanii, a drugi lotnictwem niemieckim.

■ **303.** 100-elementowe puzzle przedstawiające walkę samolotów Dywizjonu 303 z niemiecką wyprawą bombową. W zestawie jest ilustrowana broszura edukacyjna o udziale polskiego lotnictwa w II wojnie światowej autorstwa dr. Tomasza Gintera.

Więcej informacji na temat propozycji IPN na stronie:

<https://pamiec.pl/pa/edukacja/materiały-edukacyjne-i>

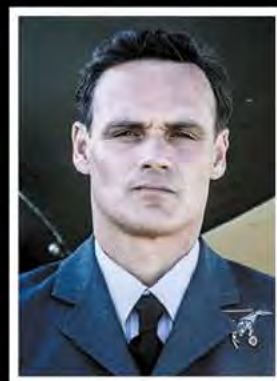
Witold
Urbanowicz

Piotr
Adamczyk

Ludwik Witold
Paszkiewicz

Jan
Wieczorkowski

Jan „Donald”
Zumbach

Maciej
Zakościelny

Witold „Tolo”
Łokuciewski

Antoni
Królikowski

Stefan
Wójtowicz

Antoni
Sałaj

Stanisław
Karubin

Nikodem
Rozbicki

Więcej materiałów filmowych:

www.dywizjon303.pl

